

АКАДЕМІЯ МУНІЦИПАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

*До 15-річчя
Академії муніципального управління*

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
АКАДЕМІЇ МУНІЦИПАЛЬНОГО
УПРАВЛІННЯ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

СЕРІЯ «УПРАВЛІННЯ»

ВИПУСК 2/2010

*За заг. ред. В.К. Присяжнюка,
В.Д. Бакуменка*

Заснований у 2004 році

КИЇВ – 2010

УДК (351+352+353+354)(477)(06)

Наукове фахове видання України з державного управління.
Засновник: Академія муніципального управління.
Ресстраційне свідоцтво серії КВ №8846 від 9 червня 2004 року.

Схвалено Вченою радою Академії муніципального управління
Протокол №3 від 10 лютого 2010 р.

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії – В.Д.Бакуменко, д.держ.упр., професор;
члени редакційної колегії:

М.М.Білинська, д.держ.упр., професор;
О.І.Васильєва, к.держ.упр., доцент;
В.С.Воротін, д.держ.упр., професор;
Т.В.Іванова, к.е.н., професор;
М.Х.Корецький, д.держ.упр., професор;
Т.О.Лукіна, д.держ.упр., професор;
С.В.Майборода, д.держ.упр., професор;
В.І.Тимуник, д.держ.упр., доцент.

Рецензенти: Корецький М.Х., д.держ.упр., професор;
Іваницька О.М., д.держ.упр., професор.

Збірник висвітлює результати досліджень науковців і практиків щодо різних аспектів державного управління та місцевого самоврядування.
Наукове видання розраховано на працівників органів державного управління, органів місцевого самоврядування, підприємств та організацій систем державного та муніципального управління, науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів.

Адреса редколегії: 01042, м. Київ, вул. І.Кудрі, 33, к. 214, к. 316.
Контактні телефони: +38 (044) 529-00-23 (внутр. 1157, 1206),
+38 (044) 529-05-16(факс).

© Академія муніципального
управління, 2010

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ І. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ.....	7
<i>Бакуменко В.Д.</i> Статистика та динаміка захистів дисертацій у галузі науки державного управління у 2006-2009 рр.....	7
<i>Бойко-Бойчук О. В.</i> Модель державного управління розвитком міста: суб'єкт-просторова інтерпретація.....	15
<i>Алейнікова О.В.</i> Державне регулювання відносин власності та господарювання в аграрному секторі.	29
<i>Бова Т.В.</i> Розвиток інноваційних ідей в теорії державного управління.....	34
<i>Гурковський В.І.</i> Теоретико-методологічні підходи до вивчення феномену глобалізації.....	40
<i>Кушнір М.А.</i> Організаційно-правові засади надання зовнішньої технічної допомоги: світовий досвід та реалії України.....	49
<i>Любимов В.І.</i> Напрями державного впливу на інноваційно-інвестиційну складову економічного розвитку.....	60
<i>Малиш Н. А.</i> Екологічно-інноваційні аспекти державного регулювання підприємницької діяльності.	69
<i>Олійченко І.М.</i> Інформаційний підхід у дослідженнях ефективності функціонування системи державного управління.	78
<i>Пельтек Л.М.</i> Індикативне планування як напрям підвищення ефективності державного управління інвестиційними ресурсами в промисловості.	85
<i>Піддубна Л.П.</i> Роль і завдання Академії муніципального управління у підготовці фахівців з документознавства та інформаційної діяльності для органів державного управління та місцевого самоврядування.	92
<i>Попов С.А.</i> Суспільство: історична змінність та інновації.	99
<i>Романенко К.М.</i> Об'єктна підсистема та функції системи державного маркетингу.	109
<i>Руденко О.М.</i> Аксиологічний підхід до концептуалізації парадигми суспільної стабільності в державному управлінні.....	117
<i>Рудкевич І.В.</i> Чинники впливу на розвиток соціального захисту населення на рівні держави.....	129
<i>Щербакова Н.Ф., Сороко В. М.</i> Формування компетентностей державних службовців для надання послуг у сфері підприємницької діяльності.....	134
<i>Стойка А.В.</i> Проблеми управління девіацією процесів соціалізації в умовах ринкової трансформації економіки.	143

Використані джерела інформації:

1. Практическое руководство по вопросам эффективного управления в сфере государственно-частного партнерства. ЕЭК ООН, ООН, Нью-Йорк - Женева. - 2006 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.unesc.org/cesi/publications/ppp_r.pdf. - Назва з екрану.
2. Структура програми MBA «Найкращі практики» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.maup.com.ua/mba.php>. - Назва з екрану.
3. Основні курси програми MBA [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.mim.kiev.ua/programs/mba/>. - Назва з екрану.
4. Про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців : указ Президента України від 30 травня 1995 р. № 398/95 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=398%2F95>. - Назва з екрану.
5. Про Комплексну програму підготовки державних службовців : указ Президента України від 09.11.2000 р. № 1212/2000 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. - Назва з екрану.
6. Про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців : постанова Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1997 р. № 167 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=167-97-%EF>. - Назва з екрану.
7. Про вдосконалення підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації державних службовців : постанова Кабінету Міністрів України від 16 квітня 1998 р. № 499 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=499-98-%EF>. - Назва з екрану.
8. Королев В.А. Повышение квалификации государственных служащих : потенциал развития государственно-частного партнерства / В.А. Королев [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ecsocman.edu.ru/data/774/937/1223/182-195_Korolev.pdf. - Назва з екрану.
9. Офіційний сайт Національної академії державного управління при Президентові України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/about.html>. - Назва з екрану.
10. Communication as a tool for better governance : 3rd International Public Management Summer Institute (Latvia, Limbazi, 11-15.06.07). - Електронні дані. - Limbazi : The Latvian School of Public Administration, 2007. - 1 електронний диск (CD-R) ; 12 см. - Назва з титульного екрану.
11. Міжнародна академія фінансів та інвестицій при ТПП України : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://academy.ucci.org.ua/index.php?page=about&hl=ua>. - Назва з екрану.
12. Литовский институт публичного администрирования : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.livadis.lt_ru/index.php?content_id=12&menu_id=0. - Назва з екрану.
13. Оболенський О. Ю. Державна служба : підручник / О. Ю. Оболенський. — К.: КНЕУ. 2006. — 472 с.

Рецензент: Радий Я.Ф., к. держ.упр., професор

УДК 351.82 : 316.61

Стойка А.В.,
ДонДУУ, к.н.держ.упр.

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕВІАЦІЮ ПРОЦЕСІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. В статті обґрунтовано методологічні підходи до формування механізму державного управління соціалізацією населення на підставі дослідження особливостей девіантної поведінки індивідів, визначено її особливості і запропоновано модель державного управління суспільною соціалізацією.

Аннотація. В статье обоснованы методологические подходы к формированию механизма государственного управления социализацией населения на основе исследования особенностей девиантного поведения индивидов, определены его особенности и предложена модель государственного управления общественной социализацией.

Annotation. The article gives grounds to methodological approaches to the formation of mechanism of state management by population socialization on the basis of the individualities' deviation behavior peculiarities investigations. The peculiarities are defined and the model of state management by social socialization is suggested.

Актуальність проблеми. Процес соціально-економічного розвитку суспільства сьогодні в Україні ускладнений багатьма обставинами. Серед них найпершою є деіндустріалізація економіки країни, що призвела до таких масштабів безробіття серед працездатного населення індустріальних регіонів країни, які зазвичай характеризують період депресивної стабілізації, який спричиняє глибоке розшарування суспільства, що ускладнює процеси ринкової соціалізації населення. По суті створено ситуацію, коли економічні реформи повинні узгоджуватися з державним управлінням, спрямованим на позитивну соціалізацію суспільства через механізми соціального захисту населення. З цієї точки зору, суттєвою перепороною для становлення дієвого ринкового механізму стало по суті виключення людини із економічних реформ, позбавлення реформи "людського виміру" [1, с. 64]. Одночасно «соціальна безпека неможлива без соціальної відповідальності, але між ними виникають об'єктивні протиріччя, і участь держави – знайти міру, вирішуючи ці протиріччя» [2, с. 103]. Крім того, досліджувана проблема набуває актуальності за умов докорінних змін, які на думку О.Поважного, відбуваються в основних сферах українського суспільства «на фоні стрімкої глобалізації, суттєвих інформаційно-економічних зрушень» [3, с. 4]. Ці проблеми досліджуються в наукових працях теоретиків економістів, серед яких

Однак економічна політика сучасності спрямована переважно на фінансову стабілізацію в межах послаблення бюджетної кризи. При цьому, не приділяється достатньої уваги інституціоналізації ринку праці, що створює умови обов'язкового соціального захисту населення. Саме ці проблеми вимагають додаткового теоретичного осмислення. З цієї

метою в межах аналізу теоретичних положень здійснюється спроба провести обґрунтування методологічних підходів до формування механізму управління соціалізацією населення на підставі дослідження особливостей девіантної поведінки індивідів. Досягнення мети передбачає вирішення наступних *задач*:

- визначити особливості девіантної поведінки індивідів;
- запропонувати модель державного управління суспільною соціалізацією.

Викладення основного матеріалу. Під девіаційною поведінкою розуміють порушення економічними суб'єктами основних для даного етапу розвитку суспільства соціально-економічних норм і правил суспільної й індивідуальної поведінки [4, с. 64; 5, с. 35]. В останні роки під впливом розвитку економічних відносин ринкового типу це явище набуло характеристики масового, притаманного значному прошарку населення країни, яке порушує здійснення усталених виробничих відносин, що і поставило цю проблему в центр уваги не тільки соціологів, соціальних психологів, медиків, працівників правоохоронних органів, але й економістів.

В межах соціологічної науки причини, умови і фактори, що детермінують це соціальне явище пояснюються через сутність категорії соціальна норма і відхилення від неї. «Соціальна норма, - підкреслює Я.Гілінський, - визначає історично сформовану в конкретному суспільстві межу, міру, інтервал припустимого (дозволеного чи обов'язкового) поведіння, діяльності людей, соціальних груп, соціальних організацій» [6, с.62]. При цьому, соціальна норма знаходить своє втілення (підтримку) у законах, традиціях, звичаях, тобто у тому, що ввійшло у спосіб життя більшості населення і підтримується суспільною думкою, тобто, відіграє роль своєрідного «природного регулятора» як суспільних, так і особистісних відносин. Тобто, під девіантною (лат. *Deviatio* – відхилення) поведінкою зазвичай розуміють:

1) дії конкретної людини, як окремого індивіда, що не відповідають офіційно встановленим чи фактично сформованим у даному суспільстві нормам (стандартам, шаблонам);

2) соціальне й соціально-економічне явище, що проявляється через конкретні форми людської (в тому числі, економічної) діяльності, які не відповідають офіційно встановленим чи фактично сформованим у даному суспільстві нормам (стандартам, шаблонам).

У першому значенні девіантна поведінка є предметом дослідження психологів, педагогів, психіатрів. В другому значенні вона є предметом комплексного аналізу в межах соціологічної і економічної науки.

В межах другого значення девіації, може бути застосовано розуміння норми як межі, міри припустимих дій спрямованих на збереження чи зміни системи, яке склалося у теорії організації для природних і суспільних наук. А девіація формулюється як діяльність людини чи групи людей, що є

відхиленням від установлених норм суспільства. Соціально-економічною формою девіації є порушення здійснення виробничих відносин, що набули певного поширення в суспільстві або виявляють тенденцію до цього.

Існують біологічні, психологічні і соціальні підходи до пояснення девіації, у межах яких розроблені різноманітні теорії [7, с. 127-141].

По-перше, це біологічне пояснення девіації яке полягає в тому, що фізичні риси й особливості індивіда безпосередньо пов'язані з девіацією (зокрема зі злочинними нахилами). В такому випадку «кримінальний тип поведінки» асоціюється з поверненням до більш ранніх стадій людської еволюції.

По-друге, це психологічне пояснення девіації, яке пов'язане з такими станами життєдіяльності людини, як «розумові дефекти», «дегенеративність», «недоумство», «психопатія». Так, З.Фрейд запропонував поняття «потенціальних злочинців з почуттям вини» [8, с.178], які бажають, щоб їх покарали, тому що вони почуваються себе винними.

По-третє, це соціального пояснення девіації основу якого складають загальні соціальні фактори як причини девіації.

Соціальний підхід представлений теоріями аномії, соціальної дезорганізації, навішування ярликів, радикальною кримінологією і культурологічною теорією. Згідно з теорією аномії девіація зумовлюється порушенням або відсутністю соціальних норм. Мертон [9, с.28] підкреслював, що девіація виникає тоді, коли виявляється розрив між цілями суспільства і схвалюваними засобами їх досягнення. Згідно з теорією соціальної дезорганізації девіація виникає тоді, коли культурні цінності, норми, соціальні зв'язки слабшають, руйнуються або стають суперечливими. Культурологічна теорія розглядає девіацію як наслідок конфлікту між нормами субкультури й пануючої культури. Теорія навішування ярликів вбачає в девіації своєрідний ярлик, що соціальні групи навішують на поведінку менш захищених (слабких) груп. Теорія радикальної кримінології розглядає девіацію як результат протидії нормам капіталістичного суспільства.

В межах соціально-економічної теорії проблеми девіаційної поведінки досліджують через аналіз прояву окремих соціальних феноменів при здійсненні економічними суб'єктами основних виробничих відносин в межах конкретної економічної суспільної системи. Предметом даного дослідження виступають як соціально-економічні явища й інститути у визначеній сфері суспільного буття (праця, розподіл, споживання, побут, дозволя), так і «наскрізні», властиві всім сферам життєдіяльності людини.

Функціонально будь-які девіації (флуктуації в неживій природі, мутації – у живий) є загальною основою механізму перетворення, способом здійснення змін, а, отже, і збільшення стійкості чи витривалості життєдіяльності при умовах розвитку кожної системи. Чим вище рівень організації природного процесу, чи організованості суспільства, тобто, чим більш динамічною є система, тим більше значення змін як засобу

збереження цілісності системи (на думку І. Пригожина – «порядок через флуктуації» [10, с.39]). Оскільки функціонування соціально-економічних систем нерозривно пов'язано з людською життєдіяльністю (предметною колективною свідомою діяльністю суспільної людини), соціально-економічні девіації реалізуються в кінцевому рахунку також шляхом девіантної поведінки.

Об'єктами дослідження у даному випадку виступають різні види відхилень, які позначаються на відтворенні економічних процесів у суспільстві. При цьому, розрізняють культурно-психологічні і організаційно-функціональні відхилення. Представників соціально-економічної науки цікавлять насамперед відхилення, що здійснюються в економічній сфері, чи відбуваються на умовах життєдіяльності людей. З цієї точки зору, культурні відхилення у поведінці економічних суб'єктів, проявляються у відхиленнях окремих індивідів даної соціальної спільності від норм економічної і соціальної етики поведінки прийнятих в межах даної соціальної культури. Ці відхилення можуть бути пов'язані:

по-перше, з особистісною дезорганізацією функціонування людини в суспільстві (наприклад, алкоголізм, наркоманія і багато інших відхилень у соціальному поведженні зв'язують);

по-друге, з формуванням особливої субкультури, в межах якої здійснюється життєдіяльність окремого прошарку населення. Прикладом такого типу відхилення у поведінці людини є підліткова і молодіжна субкультура, що створюють особливі умови споживання і характеристики попиту.

При цьому, у соціально-економічній науці вирізняється первинне і вторинне відхилення [11, с. 14-15; 12, с.118]:

під первинним відхиленням мається на увазі поведження особистості, що відхиляється, яке не має соціально-економічних наслідків для суспільства чи інших людей. Для самого суб'єкта і для навколишніх таке відхилення виглядає як особливість смаків чи ексцентричність і береться до уваги лише управліннями на виробництві і маркетологами при просуванні на ринок тих чи інших товарних груп;

вторинним відхиленням називають відхилення у поведінці людини, яке проявляється як невиконання існуючих у групі норм і правил, що мають позитивні чи негативні соціально-економічні наслідки не стільки для самого суб'єкта, а й для групи, в якій він знаходиться чи для суспільства в цілому.

З цієї точки зору існують соціально схвалювані відхилення, тобто, якісні характеристики і способи поведження економічного суб'єкта, що можуть привести до позитивних змін у здійсненні виробничих відносин. В першу чергу, це бізнесові здібності, підвищена інтелектуальність, велика працездатність, додаткові знання і навички окремого економічного суб'єкта, залучення яких до здійснення функцій економічного суб'єкта призводить до підвищення суспільної ефективності виробництва і може розглядатися як позитивне явище з боку суспільства. Хоча метою такого

відхилення залишається досягнення економічним суб'єктом обмеженого числа соціальних статусів.

До соціально засуджуваних відхилень відносяться дії й наміри здійснення економічним суб'єктом виробничих відносин в результаті яких виявилися негативні соціально-економічні суспільно значущі наслідки [13, с. 120]. При цьому, у більшості суспільств економічно підтримуються і винагороджуються соціально-економічні відхилення, що виявляються у формі екстраординарних досягнень і активності, спрямованої на розвиток загальноприйнятих цінностей. Порушення ж морально-етичних норм і соціально-економічних законів у суспільстві завжди строго засуджується.

Таким чином, соціально-економічна норма, що утворюється під впливом функціонування економічного суб'єкта визначає історично сформовані у конкретному суспільстві межі, міру, інтервал припустимої (дозволеного чи обов'язкового) поведінки, діяльності людей, соціальних груп і організацій. У відмінності до природних норм фізичних і біологічних процесів, соціально-економічні норми складаються як результат адекватного чи перевернутого відображення у свідомості і вчинках людей об'єктивних закономірностей функціонування суспільства". Тому, соціально-економічні норми або відповідають економічним законам суспільного розвитку, будучи «притаманними» даному суспільству, або є недостатньо адекватними об'єктивним економічним законам і вступають у протиріччя з ними через суб'єктивістське перевернення відображення об'єктивних закономірностей суспільного розвитку. Але під впливом розвитку виробничих відносин аномальною може стати «норма», а «нормою» - відхилення від неї [14; 15].

Ось чому соціально-економічні відхилення можуть мати для суспільства різні значення. Позитивні служать засобом прогресивного розвитку економічної системи, підвищення рівня її організованості, подолання застарілих, консервативних чи реакційних стандартів поведінки. Це – соціальна творчість: наукова, технічна, художня, суспільно-політична. Негативні – дизфункціональні, які дезорганізують існуючу економічну систему, підриваючи її функціонально-організаційні основи. Це – соціальна патологія: злочинність, алкоголізм, наркоманія, проституція, суїцид. При цьому слід пам'ятати, що границі між позитивним і негативним форматом девіантної поведінки економічних суб'єктів, як і будь-яких інших суспільних суб'єктів, мінливі в часі і просторі соціумів. Крім того, одночасно існують різні «нормативні субкультури» (від наукових співтовариств і художньої «богеми» до співтовариств наркоманів і злочинців).

При аналізі порушень здійснення виробничих відносин з боку окремих суб'єктів для формування напрямів удосконалення механізмів соціалізації потрібно мати на увазі, що у дослідженні девіантної поведінки виділяються кілька напрямків, які пояснюють причини виникнення такої поведінки.

Згідно першому напрямку, який запропонований, Р. Мертонем [16, с.122], причиною діяльності, яка відхиляється від суспільної норми, вважає не погодженість між цілями, висунутими суспільством, і засобами, що воно пропонує для їхнього досягнення. Основою цих ідей є введене Е.Дюркгеймом [17, с. 31] поняття «аномія», тобто, стан суспільства, коли старі норми і цінності вже не відповідають реальним відносинам, а нові ще не затвердилися.

Другий напрямок склався в межах теорії конфлікту [18]. Відповідно до цієї точки зору, дії суспільних суб'єктів відхиляються від усталених зразків суспільного поведіння, якщо ці зразки засновані на нормах іншої культури. Наприклад, в межах соціалістичної економіки суб'єкт економіки розглядається як носій ринково визначеної субкультури, конфліктної стосовно пануючого в даному суспільстві (одержавленого) типу культури. Що стосується дослідження перехідних систем, найбільший інтерес викликає концепція Я. Гілінського [6, с.62], який вважає джерелом девіації поведінки у функціонуванні економічних суб'єктів наявність у суспільстві соціальної нерівності, що призводить до високого ступеня розходжень у можливостях задоволення соціально-економічних потреб для різних соціальних груп населення.

Кожна з цих концепцій дає пояснення діям населення в межах економічної життєдіяльності аналізуючи окремих зріз реально діючих суспільних відносин. Тому, при аналізі процесів порушення соціалізації з боку окремих економічних суб'єктів треба використовувати різноманітні ці точки зору.

При цьому, загальною закономірністю здійснення економічними суб'єктами дій, що відхиляються від суспільно прийнятих норм, виступає факт щодо стійкого взаємозв'язку між різними формами девіацій. Ці взаємозв'язки можуть носити вид індукції декількох форм соціально-економічної патології, коли одне явище підсилює інше. Прикладом може бути пияцтво, що сприяє посиленню невиходів на роботу найманих працівників. В інших випадках, навпаки, встановлена зворотна кореляційна залежність (рівні отримання найманими працівниками платні у конвертах і крадіжки з підприємств інвентарю чи готової продукції) [19, с. 57; 20, с. 123].

Як відомо, існує також стійка залежність усіх форм прояву девіації не тільки від економічних і соціальних, але й демографічних, культурологічних і багатьох інших факторів [21, с. 273]. Особливої глибини ця проблема набуває сьогодні в нашій країні, де всі сфери громадського життя перетерплюють серйозні зміни, так, що відбувається девальвація всіх норм поведінки населення. Устояні способи соціально-економічної діяльності не приносять бажаних результатів. Неузгодженість між очікуваними результатами діяльності економічних суб'єктів і реальністю підвищує напруженість у суспільстві, що приводить до готовності людини змінити модель своєї поведінки і вийти за межі суспільно сформованої норми. При цьому, слід пам'ятати, що в умовах

гострої соціально-економічної кризи істотно зміни стосуються і самих суспільно прийнятих норм соціально-економічної поведінки суб'єктів здійснюючих виробничі відносини. В таких умовах, частіше відключаються культурні обмеження, слабшає вся система соціального контролю [22, с. 67].

Виходячи з цього, В. Іванов [23] виділяє особливі причини девіації економічної поведінки які притаманні історичним періодам різких змін у соціально-економічних відносинах суспільства. В межах його концепції вони об'єднані в понятті «маргіналізація», тобто нестійкість, «перехідність», і відносяться до різного роду соціальних патологій. «Головна ознака маргіналізації, - пише Є. Стариков, - порушення соціальних зв'язків, причому в «класичному» випадку послідовно рвуться економічні, соціальні і духовні зв'язки». Економічні зв'язки рвуться в першу чергу й у першу ж чергу відновлюються. Повільніше всього відновлюються духовні зв'язки, тому що вони залежать від свідомої «переоцінки цінностей» [24, с.293].

Одною з характерних рис соціально-економічного поведінки маргіналів, як констатують дані дослідники, є зниження рівня соціальних очікувань і соціальних потреб. А найбільш проблемним і найважчим з наслідків цього маргінального типу девіаційної поведінки економічних суб'єктів для функціонування суспільства в цілому, є його примітивізація яка проявляється у виробництві, розподілі, обміні і споживанні. Основним соціальним джерелом посилення маргіналізації суспільства є зростаюче безробіття в його явних і прихованих формах.

Але маргінальні девіації не є стійкими. Під впливом змін викликаних ринковими реформами, що відбуваються в соціально-економічному житті суспільства, посиляться розшарування суспільства. Одна частина маргіналів буде продовжувати опускатися на соціальне дно (люмпенізуватися). Друга частина маргіналів поступово знаходить нові соціально-економічні способи адаптації до нових соціальних реальностей, визначає для себе новий соціальний статус, формує нові соціально-економічні і соціальні зв'язки і якості. При цьому, населення, що відноситься до другої частини маргіналів заповнює нові ніші в соціальній структурі суспільства, починає грати більш активну, самостійну роль у суспільному житті.

Більше проблемною є інша група причин, які ведуть до девіаційного порушення здійснення соціально-економічних відносин, що пов'язана з поширенням в періоди трансформаційних змін в економіці країни, різного роду соціальних патологій. Серед різних видів соціальних відхилень, в умовах формування ринкових соціально-економічних відносин, найбільше поширення одержав соціальний паразитизм у формі бродяжництва, жебрацтва, тобто, йде процес пауперизації частини населення країни. Для цього типу девіаційного порушення функціонування економічних суб'єктів характерна прогресуюча стійкість, що перетворює подібне соціальне відхилення в спосіб життя (відмовлення від участі в суспільно

корисній праці, орієнтація суцубо на нетрудові доходи). При цьому, пауперизація небезпечна в будь-якій формі. Так, наприклад, люди, що займаються бродяжництвом і жебрацтвом, нерідко виступають у ролі посередників у поширенні наркотиків, спричиняють крадіжки, допомагають збути крадене.

Разом з тим, усвідомлення неминучості відхилення у поведінці частини людей в межах економічних відносин не виключає доцільності постійної боротьби суспільства з різними формами соціальної патології (в тому числі в економічній сфері розвитку суспільства), що не може не відбиватися на процесах соціальної адаптації населення. Під державним управлінням механізмів соціальної адаптації у широкому соціально-економічному сенсі розуміється вся сукупність засобів і методів впливу суспільства на небажані (відхиляючі) форми здійснення економічними суб'єктами виробничих відносин з метою їхнього елімінування чи мінімізації.

До основних напрямів механізмів управління соціалізацією можуть бути віднесені наступні [25, с. 82]:

1) власне соціальний контроль, який будується на застосуванні зовнішніх чинників впливу на функціонування економічних суб'єктів, в тому числі шляхом суспільного осуду, покарань і інших санкцій;

2) внутрішній контроль в межах здійснення виробничих відносин, забезпечуваний інтеріалізацією соціальних норм і цінностей;

3) непрямий державний контроль, спрямований на те, щоб викликати суб'єктивну ідентифікацію економічного суб'єкта з референтною „законослухняною” групою;

4) взаємний «контроль» різних економічних суб'єктів, базований на поширенні можливості існування через посередництво різноманітних суспільно прийнятних способів досягнення цілей і задоволення потреб, альтернативних протиправним чи аморальним.

В загальному вигляді можна визначити стратегію державного впливу на процеси соціалізації в суспільстві:

заміщення і витиснення найбільш небезпечних форм дівіаційної поведінки економічних суб'єктів суспільно корисними чи нейтральними;

спрямування соціальної активності в суспільно схвалюваному, або нейтральному руслі;

легалізація в деяких випадках, тобто, відмова від карного чи адміністративного переслідування економічного «злочину без жертв» (податкові порушення, отримання оплати у конвертах і т.п.);

створення організацій (служб) соціальної допомоги економічним суб'єктам, що знаходяться на межі люмпенізації і пауперизації;

реадаптація і ресоціалізація осіб, що опинилися поза суспільними соціально-економічними структурами: створення додаткових робочих місць, субсидювання малого підприємництва і таке ін.

Таким чином, можна зробити висновок, що девіантна (відхиляюча) поведінка є поведінкою економічного суб'єкта, що не відповідає

загальноприйнятим нормам, у результаті чого ці норми ним порушуються. Девіантна поведінка уявляється наслідком невдалого процесу соціалізації особистості. У результаті порушення процесів ідентифікації й індивідуалізації людини такий економічний суб'єкт легко впадає в стан «соціальної дезорганізації», коли культурні норми, цінності і соціальні взаємозв'язки відсутні, слабшають чи суперечать один одному. Такий стан називається аномією і є основною причиною девіантної поведінки.

На нашу думку, державний інструментарій управління негативною девіантною поведінкою слід розробляти у такий спосіб, щоб ураховувати як можна широкий спектр потреб індивіда. В таких умовах потрібно зазначити, що чим більше людина соціалізована і вищий рівень задоволення потреб у різних сферах її життєдіяльності, тим слабкішою уявляється можливість прояву негативною девіантної поведінки з боку індивіда. Таким чином, з метою зниження рівня негативною девіації пропонуємо вести розмову про *суспільну соціалізацію* (рис.1).

Вважаємо, що пропоновану модель суспільної соціалізації слід базувати на задоволенні потреб людини у різних сферах життєдіяльності, а саме соціально-економічній, політичній, інституціональній і культурній.

З огляду на те, що девіантна поведінка може приймати самі різні форми (як негативною, так і позитивні), доцільно вивчати дане явище, виявляючи диференційований підхід.

Поведінка, яка відхиляється, часто служить підставою, початком існування нових загальноприйнятих соціально-економічних норм. Без неї було б важко адаптувати суб'єктивно-психологічні якості економічних суб'єктів до зміни суспільних потреб.

Разом з тим питання про те, у якій мірі може бути поширена девіантна поведінка, і які її види корисні чи терпимі для суспільства може бути розв'язане тільки в межах конкретної соціально-економічної дійсності під впливом державного контролю за здійсненням процесів соціалізації населення країни.

Разом з тим питання про те, у якій мірі може бути поширена девіантна поведінка, і які її види корисні чи терпимі для суспільства може бути розв'язане тільки в межах конкретної соціально-економічної дійсності під впливом державного контролю за здійсненням процесів соціалізації населення країни.

Нормативні системи суспільства не є застиглими, назавжди даними, тобто змінюються самі норми і відношення до них. Відхилення від норми таке ж природне як і слідування їм. Повне прийняття норми виражається у конформізмі, а відхилення від норми у різних видах девіації, девіантної поведінки.

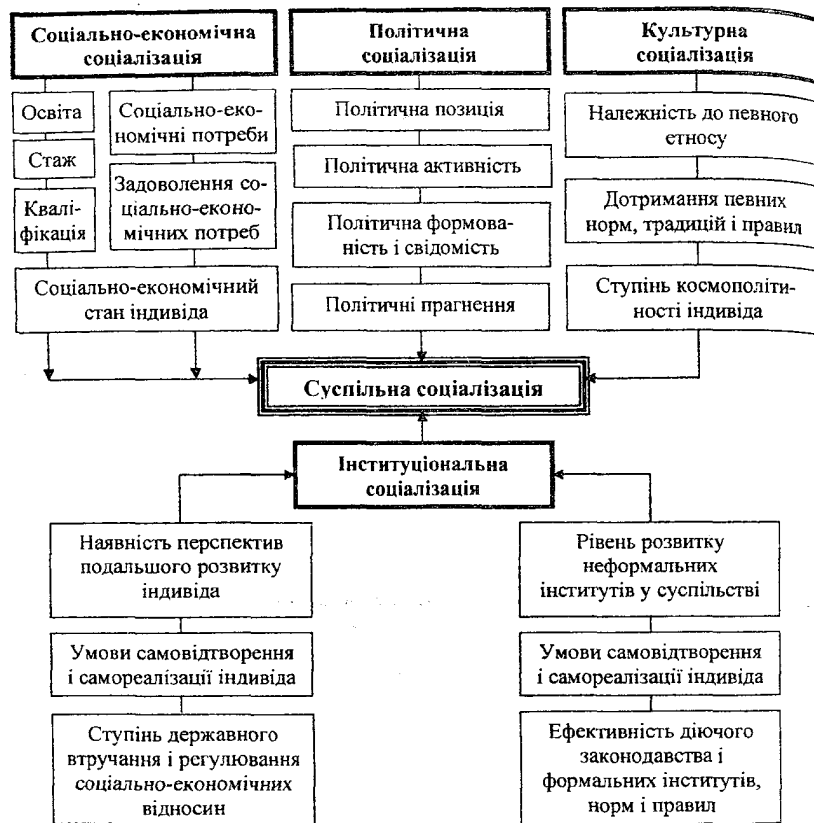

Рис.1. – Пропонований механізм державного управління суспільною соціалізацією за умов урахування потреб індивіду у різних сферах життєдіяльності

На підставі викладеного матеріалу можна дістати наступних висновків:

- девіантна поведінка, під якою розуміють порушення соціальних норм, придбала в останні роки масовий характер і поставила цю проблему в центр уваги економістів, соціологів, соціальних психологів, медиків, працівників правоохоронних органів;

- нормативні системи суспільства не є застиглими, назавжди даними, тобто змінюються самі норми і відношення до них. Відхилення від норми таке ж природне як і слідування їм. Повне прийняття норми виражається у конформізмі, а відхилення від норми у різних видах девіації, девіантної поведінки;

- динамізм соціальних процесів у період перебудови або кризисної ситуації у багатьох сферах суспільного життя приводить до підвищення девіантної поведінки, яка проявляється у відхиленні від норм. Поряд із зростанням позитивних девіацій посилюються негативні девіації, тобто приступність, алкоголізм населення, і зростає соціальна незахищеність населення;

- державний інструментарій управління проявами негативної девіантної поведінки слід розробляти у такий спосіб, щоб урахувати як можна ширший спектр потреб індивіда. І пропоновану модель суспільної соціалізації (рис.1) слід базувати на задоволенні потреб людини у різних сферах життєдіяльності, а саме соціально-економічній, політичній, інституціональній і культурній.

Використані джерела інформації:

1. Абалкин Л.И. Проблемы повышения производительности труда на основе достигнутого НТР. – М.: Экономика, 1989. – 247 с.
2. Мехмедова Т.М., Шкрабак І.В. Підвищення ефективності надання соціальних послуг у забезпеченні соціальної стійкості населення // Збірник наукових праць ДонДУУ «Державне управління інноваційним розвитком». Серія «Державне управління». Т.ІХ, вип. 105. – Донецьк, ДонДУУ, 2008. – С.101-107.
3. Поважний О.С., Комар Ю.М. Концепція інноваційних механізмів державного управління системою безперервної освіти управлінського персоналу // Менеджер. – 2008. - № 3(45). – С.4-13.
4. Ланцова Л.А., Шурупова М.Ф. Социологическая теория девиантного поведения // Социально-политический журнал. – 1993. - № 4.
5. Гишинский Я.И., Смолинский Л.Г. Социодинамика самоубийств // Социс. – 1988. - № 5. – С. 62.
6. Файоль А. Общее и промышленное управление. / Пер. с фр. – М.: Журнал «Контроллинг», 1992 – 111 с.
7. Эрхард Л. Благополучие для всех: Репринт. воспроизведение: Пер. с нем. / Авт. предисловия Б.Б. Багоряцкий, В.Г. Гребенников. – М.: Начала-Пресс, 1991. – 332 с.
8. Грейсон Д., Карпо О'Делл. Американский менеджмент на пороге XXI века / Пер. с англ. – М.: Экономика, 1991. – 319 с.
9. Гильдебранд Б. Политическая экономия настоящего и будущего./ Пер. с нем. – СПб., 1916.
10. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия. Социальные проблемы инноватики. – М.: Политиздат, 1989. – 270 с.
11. Семикина М.В. Мотивация трудовой деятельности в сфере материального производства: Автореф. ... дисс. канд. экон. наук: 08.09.03 / Кировоградский институт с/х машиностроения. – Кировоград: 1996 – 35 с.
12. Серова Е. Особенности экономического поведения коллективного предприятия. // Вопросы экономики. – 1996. - №11. – С.113-119.
13. Пономаренко В., Довбня С., Клименко И. Мотивация труда на предприятиях рыночной экономики. // Бизнес-информ. – 1998 - №13/14 – с.118-121.
14. Бутуцький О., Бугуцький Ю. Проблеми вартості робочої сили в галузях економіки України. // Економіка України. – 1999. - №2. – С.50-56.
15. Бутко М., Белокур Є. Ринок праці і процеси його регіональної трансформації.// Економіка України. – 1998. - №4. – С.13-18.

16. Сорока И.В. Мотивация труда и предпринимательства в условиях социального рыночного хозяйства: проблемы взаимообусловленности: Дисс ... д-ра экон. наук. - 08.01.01/К.: Киевский национальный экономический университет, 1996. - 407 с.
17. Ониси Хироси. Российский путь в капитализм и японский путь в посткоммунизм. / Пер. с япон. - М.: Наука, 1994. - 86 с.
18. Голубев С.Г. Эволюция и перспективы развития ассоциированных форм собственности. - М.: Луч, 1993. - 176 с.
19. Заклекта О.І., Юрченко В.В. Фінансові аспекти негативних проявів відтворення робочої сили. // Фінанси України. - 1997. - №1. - С.56-62.
20. Хайек Ф. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма. - М.: Б.и., 1992. - 243 с.
21. Григорьев Н.В. Человек и социализация. - М.: Прогресс, 1993 - 386 с.
22. Гуревич М. Економіка в період переходу до ринкових відносин. // Економіка України. - 1996. - №3. - С.65-72.
23. Иванов В.Н. Девиантное поведение: причины и масштабы // Социально-политический журнал. - 1995. - № 2.
24. Стариков Е. Регионы Украины: проблемы та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. З. С. Варналія. - К.: Знання України, 2005. - 498 с.
25. Задорожний Г.В. Собственность и экономическая власть. - Харьков: Основа, 1996. - 139 с.

Рецензент: Дацій О.І., д.е.н., професор.

УДК 354:353:352.07

Темиргалієв Р.І.

к. держ. упр., докторант

Національна академія державного управління
при Президентові України

ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВОЮ ТА ЇЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ОДИНИЦЯМИ

Анотація. Запропоновано інший підхід до розмежування понять "механізм" та "процес". Запропоновано виділення у складі державного управління відповідних суб'єкт-суб'єктних відносин. Обґрунтовано співвідношення управління та управлінських відносин із системою державного управління і з діяльністю органів місцевого самоврядування.

Анотация. Предложен другой подход к разграничению понятий "механизм" и "процесс". Предложено выделение в составе государственного управления соответствующих субъект-субъектных отношений. Обосновано соотношение управления и управленческих отношений с системой государственного управления и с деятельностью органов местного самоуправления.

Annotation. Offered other approach to differentiation of concepts "mechanism" and "process". The selection is offered in composition state administration of the proper subject of subjects relations. It is led to correlation of management and administrative relationships with the state control system and with activity of organs of local self-government.

Постановка проблеми.

Державні механізми управління містять цільові державні механізми управління, механізми здійснення процесу державного управління, а також механізми формування та взаємодії складових системи державного управління. При цьому кожний цільовий державний механізм управління являє собою сукупність взаємоузгоджених методів управління, через використання яких здійснюється практичний вплив державних органів влади на соціально-економічну територіальну систему країни для забезпечення досягнення конкретної мети, що сприятиме розвитку всієї системи або її складових в обраному стратегічному напрямку із додержанням низки визначальних принципів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Методології здійснення державного управління як суспільного явища та складного процесу, в тому числі щодо розвитку регіональних та субрегіональних соціально-економічних систем різних рівнів, присвятили свої фундаментальні праці В.Б. Авер'янов, Б.І. Адамов, О.Ю. Амосов, Г.В. Атаманчук, В.М. Бабаєв, В.Д. Бакуменко, С.О. Біла, А.О. Дегтяр, В.Б. Дзюндзюк, В.Ю. Керецман, В.М. Князев, В.А. Козбаненко, І.Б. Коліушко, С.П. Коломийцев, О.І. Крюков, В.С. Куйбіда, Ю.О. Куц, О.Я. Лазор, Г.І. Леліков, В.В. Мамонова, В.М. Мартиненко, О.А. Машков, А.Ф. Мельник, А.В. Мерзляк, О.Г. Мордвінов, С.П. Мосов, Н.Р. Нижник, О.Ю. Оболенський та інші відомі вчені.

Постановка завдання.

- запропонувати інший підхід до розмежування понять "механізм" та "процес";
- запропонувати виділення у складі державного управління відповідних суб'єкт-суб'єктних відносин;
- обґрунтувати співвідношення управління та управлінських відносин із системою державного управління і з діяльністю органів місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу.

Виходячи з набору методів, що можуть входити до складу цільових державних механізмів управління, їх доцільно підрозділити на адміністративні (у тому числі організаційні та розпорядчі), правові, економічні, політичні, соціальні, психологічні, моральні та етичні, а також комбіновані державні механізми управління, які у свою чергу можуть включати будь-який набір різноманітних методів (наприклад, адміністративно-правові, соціально-психологічні, організаційно-економічні тощо, або такі, що складаються з більшої кількості різних за способом впливу цільових механізмів). До переліку цільових державних механізмів управління доцільно додати також інформаційні механізми, що засновані на використанні інформаційних методів, які не завжди враховуються у відповідних переліках, але є дуже важливими та дійовими.